

Kun hvis jeg bliver førsteforfatter

Af Svend Bruhns

Blandt de 15 sager som det nyoprettede "Udvalget Vedrørende Videnskabelig Uredelighed" (UVVU) behandlede i 1993, var der flere som drejede sig om hvem af flere forfattere til en publikation der skal stå først på titelbladet. Det er noget som nok vil forekomme de fleste mennesker at være et mærkeligt spørgsmål at strides om, men det er et mere indviklet problem og af mere vidtrækkende konsekvenser end man umiddelbart skulle tro.

Ved publiceringen af bøger og artikler med flere forfattere eller andre ophavsmænd må man afgøre, i hvilken rækkefølge de forskellige ophavsmænd skal stå på titelblad og lignende. Det er sædvane at anføre forfatterne alfabetisk efter efternavn. Hvis det ikke er tilfældet må der ligge en bestemt tanke bag. Det er sjældent at finde at forfatterne selv omtaler dette spørgsmål, men jeg kan da citere følgende fra omslaget af Keld Nielsen, Henry Nielsen og Hans Siggaard Jensen: *Skruen uden ende*. Gyldendals Bogklubber, cop.1990: "På bogens forside, titelblad

osv. er forfatterne nævnt i den rækkefølge, som deres bidrag til bogen følger, og ikke i alfabetisk orden som det er sædvane." Hvis der ikke er nogen forklaring på en ikke-alfabetisk orden vil man nok regne med at den først nævnte er hovedforfatter, den som har gjort det største eller betydningsfuldeste arbejde med skabelsen af værket. Men hvis det ikke nævnes specifikt kan man ikke vide det med sikkerhed. Det kunne fx også tænkes at et af navnene sættes først af kommercielle grunde, hvis det er et mere kendt navn, eller et mere prægnant navn. Indtil for et par år siden, da reglerne blev lavet om så medforfattere også kan få bibliotekspenge var det vigtigt for danske forfattere at optræde som eneforfatter, så nogle skabte et pseudonym - et fiktivt forfatternavn - der dækkede over hele gruppen af forfatterne til visse værker; så var problemet løst på en anden måde. Det berømteste af dem var bogen *Det lille røde leksikon* af forfatteren Bente Jesper (Hans Reitzel, 1974). Den var i virkeligheden skrevet af Bente Hansen og Jesper Jensen.

Valg af ordningsselement i bibliografier og kataloger

Valg af ordningsselement, dvs hvilket element der skal ordnes efter i bibliografier og kataloger, fx om en bog skal optages under titel eller under forfatter er problemer som der må gives regler for i katalogiseringsregelsæt og i "Style sheets/manuals" og lignende. Fra katalogisatorernes side er tanken både at man vil skabe de bedste opslagsmuligheder for dem der søger en bestemt publikation, men også at afspejle hvem der er ophavsmanden til værket. For forfatterne bliver det blandt andet et spørgsmål om synlighed.

Ved katalogiseringen af bøger og lignende materialer til biblioteker og nationalbibliografier ønsker man at have nogle overkommelige regler der skal kunne administreres uden de store overvejelser. Hovedreglerne idag er som følger: Hvis der kun er een forfatter anvendes hans navn som ordningsselement. Hvis der er to eller tre forfattere vil den første af dem blive ordningsselement. Hvis der er flere end tre vælger man titlen eller redaktør. Det er det sidste punkt som er problematisk set ud fra medforfatterens side, for der skal kun skrives henvisning (til titlen hvis det er et titelkatalogiseret værk) fra første forfatteren; de øvrige forfatteres navne kan man så slet ikke slå op på i den pågældende bibliografi eller katalog.

I visse videnskabelige bibliografier går man meget længere op i antal af medforfattere hvis navne man giver henvisninger på. I den meget store og kolossalt væsentlige internationale fagbibliografi *Index medicus* giver man således henvisninger på op til 12 forfatternavne på samme dokument. Og i citations-indexerne fra Institute for Scientific Information giver man henvisninger til alle forfattere selv hvis der er hundrede på een artikel, men vel at mærke kun i kildedelen af bibliografierne, ikke i citationsdelen (jf nedenfor).

Samforfatterskab

I videnskabelige publikationer bliver det mere og mere almindeligt at der er flere forfattere på en publikation. Det skyldes nok at samarbejde forskere imellem bliver mere og mere nødvendigt, men også at forskerne skal vise at de publicerer for fortsat at kunne få tildelt forskningsressourcer. Der er store forskelle fra disciplin til disciplin. I samfundsfag og humaniora er det stadig det almindeligste at der kun er een forfatter på en publikation, mens det i medicin, naturvidenskab og teknik er mest almindeligt med to eller flere forfattere. I 1973 var der i *Science citation index* (som dækker naturvidenskab, medicin og teknik) 33% eneforfattere, i 1986 var det kun 19%. Sampson fandt i en sammenligning mellem tidsskriftet *Physical review* 1951 og 1991 at eneforfatterprocenten var faldet fra 45.1% til 15.5% (Sampson 1995 s.223).

Der er dog også store forskelle herindenfor. I de fire forskellige afdelinger som *Physical review* består af i 1991 varierer eneforfatterprocenten mellem 9.0 og 23.7%. Faget psykologi regnes af nogle som et humanistisk fag, af andre som et samfundsfag, men hvis vi ser på samforfatterskab og andre bibliografiske indikatorer så som forkærlighed for publicering i form af tidsskriftartikler (modsat publicering som bøger), så ligner det statistisk set mere naturvidenskab: I løbet af 1980'erne er andelen af publikationer med to eller flere forfattere inden for samfundsvidenskabelige artikler registreret i *Social sciences citation index* steget fra 35% til 43%. For psykologi som helhed - som heri regnes som en "social science" - er samforfatterprocenten over 50, mens den for politologi er mindre end 15%.

I naturvidenskab og medicin kan der være rigtig mange forfattere på een publikation. Der findes eksempler på publikationer med over hundrede forfattere, typisk forskningsarbejde udført i virkeligt internationale institutioner som CERN. Sampson fandt 9 artikler i *Physical review* 1991 med mere end hundrede forfattere - topscorerartiklen havde

235 forfattere. Man har i det hele taget kunnet registrere en stigning i multinationale samforfatterskaber. I 1976 var 4% af de artikler som registreredes i *Science citation index* forfattet af folk fra mindst to forskellige nationer, i 1986 var det 7.5%.

Problemer med forfatterrækkefølge på videnskabelige publikationer bliver derfor også hyppigere, og der er forskellige modeller for rækkefølgen. Det er forekommet i forfatterteams bestående af en stjerne og nogle vandbærere, at stjernen har ladet en af vandbærerne få pladsen som førsteforfatter, fx hvor en professor skriver en artikel sammen med en af sine studenter (kandidater) - den veletablerede professor har råd til at træde lidt tilbage en gang imellem, "noblesse oblige". Der er også eksempler på at mandlige forfattere af courtoisie (feminister vil måske kalde det mandschauvinisme) satte deres kvindelige medforfatter først. Men man har også hørt om det modsatte, at stjernen altid vil stå som den første, også i tilfælde hvor det ikke er ham selv der har haft ideerne og slævet, "hanelefantsyndromet" (det er jo mest hanner). Problemet kan gå dybere, der kan være uenighed om hvem der i det hele taget har udført arbejdet: fået ideen, skaffet det empiriske materiale, skrevet teksten. I USA er det meget almindeligt at universitetslærere publicerer artikler sammen med deres studerende; fagforeninger som American Psychological Association har i deres etiske regler indført principper for hvornår en studerende skal nævnes som førsteforfatter (Fine & Kurdek, 1993).

I Danmark har vi også haft lignende konflikter; den kendteste var Høeg-sagen, om uenighed for en del år siden mellem en lektor på Sociologisk Institut ved Københavns Universitet og hans studerende om hvem der havde rettighederne til at publicere noget videnskabeligt materiale. I 1993 behandlede "Udvalget Vedrørende Videnskabelig Uredelighed" en sag hvor en student klagede over ikke at være blevet anført som medforfatter på en publikation i forbindelse med et forskningsarbejde som vedkom-

mende havde deltaget i. I dette tilfælde fandt UVVU ikke klagen berettiget, men Udvalget kritiserede at der ikke var truffet en forudgående aftale om de nærmere betingelser for studentens medarbejderstatus. (UVVU 1993, sag nr. 11).

Anerkendelse og prestige

Det der får folk til at blive videnskabsmænd/kvinder er trang til dybere erkendelse, trang til at skabe ny viden, ønske om at gøre noget for menneskeheden, osv. Der kan måske også være nogle mindre ædle motiver, men det er ikke mærkeligt at forskerne også har brug for anerkendelse fra samfundet, især fra det videnskabelig samfund. For at opnå den må de synliggøre sig.

Der er prestige forbundet med at være førsteforfatter; der berettes om tilfælde hvor et samarbejde ikke kom igang, fordi en af dem der skulle have været med stillede som betingelse: Kun hvis jeg bliver førsteforfatter. Og der findes eksempler på at en publikation ikke er udkommet fordi forfatterne ikke kunne blive enige om hvem der skulle stå først. Således en sexundersøgelse fra Kinsey-Instituttet, USA, der blev udført i 1970 af Albert D. Klassen og Colin Williams, men som først blev publiceret i 1989, fordi de ikke kunne blive enige om hvem der skulle stå først på titelbladet. Striden blev løst ved at Klassen kom først, men at Williams blev udnævnt til officiel talsmand for undersøgelsen (Omtalt af sociologen Charles Turner, refereret i *Information* 30.6.89). Også i Danmark har dette givet anledning til problemer, således sag nr.12 i Udvalget Vedrørende Videnskabelig Uredelighed: Beretning 1993: To forskere skulle skrive en oversigtsartikel sammen. I begyndelsen af arbejdet trak de lod om hvem der skulle stå som førsteforfatter i den færdige artikel. Men undervejs fandt den forsker som havde tabt lodtrækningen, at han/hun (der nævnes ikke navne i *Beretningen*) havde gjort det meste af arbejdet, og krævede derfor at der blev byttet om på rækkefølgen af navnene. Det endte i øvrigt med at samarbejdet blev helt afbrudt, og at

den oprindelige andenforfatter blev eneforfatter. Så klagede den oprindelige førsteforfatter til UVVU, men Udvalget fandt ingen holdepunkter for uredelig adfærd.

Der kan også være tilfælde hvor det virker modsat, hvor forfatterne undslår sig ved at stå som forfattere til en publikation som de ikke kan stå inde for. UVVU afgjorde således en sag i 1993 hvor en speciallæge bl.a. havde publiceret nogle arbejder, og anført en overlæge fra en hospitalsafdeling hvor han tidligere havde arbejdet som medforfatter. Overlægen ville imidlertid ikke kendes ved disse publikationer. UVVU fandt at en sådan uretmæssig anvendelse af andres navn og autoritet var videnskabelig uredelighed. Problemet kan også være at forfatterne nok vil nævnes, men ikke stå som førsteforfatter, fordi de derved påtager sig et større ansvar for publikationen end de ønsker. Sådan forstår jeg en detalje i striden om Kjell Møllgård med fleres forskningsprojekt 1971 (publiceret i *Journal of neuroscience research* 1975). Kjell Møllgård er jo blevet pure frikendt i 1994, men i sin tid da de øvrige forskere der deltog begyndte at tvivle på om Møllgårds empiriske materiale var redeligt, ønskede ingen at stå som førsteforfatter. En af dem, Marian C. Diamond var dog parat til at gøre sig til førsteforfatter for at få artiklen publiceret, men Møllgård indvilgede til sidst i at blive førsteforfatter "efter diplomatisk overtalelse fra en af de andre medforfattere" (Weekendavisen 11.3.1994).

For fuldstændighedens skyld vil jeg nævne at der naturligvis findes andre mønstre i rækkefølgen af forfatternavne. Man kan bl.a. træffe en række hvor de første navne er alfabetisk ordnet, men det sidste navn falder uden for den alfabetiske orden. Det er selvfølgelig en måde at fremhæve det sidste navn på, hvad enten det nu er af ydmyghed, eller det modsatte! Amerikanske forskere fra fagene biologi, medicin og kemi har faktisk udtalt at der er særlig prestige ved at stå sidst; sidstemanden opfattes i disse fag som ankermanden i forskningsprojektet (Zuckerman 1968, især s.289-90).

To be First Author - or not to be

Det handler ikke blot om det noget udflydende ærerige i at være førsteforfatter, det kan også være ret så materielt, fordi tællinger af forskeres produktivitet og modtagne citationer nuomdage ofte benyttes til vurdering af kvaliteten af deres forskning. Eventuelt med efterfølgende belønning eller det modsatte.

I citationssøgninger og dermed også i citationsanalyse betyder det meget hvilken forfatter der står først på titelbladet når der er flere forfattere på samme dokument. Umiddelbart kan man nemlig kun citationssøge på den første forfatter. Kun førsteforfatteren kommer med i *Institute for Scientific Informations International directory of research & development scientists*. Oftest er det også førsteforfatterens adresse der er nævnt i bibliografierne, omend der kan være nævnt adresser på flere forfattere; det er derfor ham folk henvender sig til når de vil i kontakt med forfatterne til artiklen, og alt andet lige er det ham der vil blive indbudt til at lave oplæg på kongresser, uddybe synspunkter i andre tidsskrifter, i de elektroniske medier osv.

Pehr H. Enckell har forsøgt at vise at der er en statistisk overvægt af forskere i de højeste stillinger (professor eller docent) ved Lunds Universitet hvis efternavn begynder med et bogstav først i alfabetet; man skulle altså have større chance for at blive professor hvis ens efternavn begynder med fx B end hvis det begynder med fx S. Enckell skriver at en delforklaring herpå kunne være at de første har større chance for at blive førsteforfattere, og dermed krediteres for publikationen. SvB mener dog at det lyder usandsynligt med en umiddelbar sammenhæng, for professorstillinger besættes normalt efter ansøgning, og ansøgeren skal nok huske selv at anføre alle de publikationer som han/hun har bidraget til. Rudd konkluderer også modsat på et materiale af engelske (commonwealth) universitetslærere i kemi: Skønt der er en meget større sandsynlighed for at en forfatter hvis efternavn begynder med et af

de første bogstaver i alfabetet vil blive førsteforfatter, så er der lidt flere professorer end lektorer hvis efternavn begynder med et af de sidste bogstaver i alfabetet! Men denne sidste forskel anser han selv for at være statistisk insignificant.

Bibliometriske problemer

Det er sjældent til at vide om indsatsen fra de forskellige medlemmer i et forfatterteam har været ligeligt fordelt eller ej, om det er tilfældigt hvem der er førsteforfatter, eller om vedkommende burde have tillagt mere ære end de øvrige, og i så tilfælde hvor meget. I citationsanalyser bliver der næsten aldrig gået ind på de enkelte dokumenter individuelt, men hvert dokument betragtes som en statistisk enhed. Man drøfter derfor forskellige måder at håndtere multiforfatterskabsproblemet på, især disse tre:

- "straight count", dvs man tæller kun førsteforfatteren; det har hidtil været det mest almindelige, for det er det nemmeste, så hvis ikke andet er nævnt i en undersøgelse kan man regne med at der er talt "straight".

- "whole count", dvs at hver forfatter scorer 1 point for hver publikation han deltager i. I en undersøgelse vil således en publikation med tre forfattere blive talt som 3 enheder, mens en publikation med eneforfatter kun tæller 1.

- "adjusted count", dvs at alle forfatterne tæller lige meget, men hver får kun en brøkdel. Ved fx tre forfattere tælles hver kun med $1/3$.

Hvad er retfærdigst her? Der synes at være overvejende stemning blandt forskere for at whole count (i hvert fald for op til og med tre forfattere) er det mest rimelige (refereret af Cronin & Overfelt s.69).

Gør det nogen forskel i citationsanalyser. Det kunne jo tænkes at forskersamfundet selv fordeler førsteforfatterpladserne så rimeligt at det statistisk set er godt nok at tælle kun "straight".

Men Cronin & Overfelt konkluderer at det gør en forskel: "In general, raw (straight) counts exaggerate, to a certain extent, the citational productivity of some established faculty (who, for historicocultural reasons are more likely to be sole authors) while underrepresenting the impact of junior faculty (who are more likely to be coauthors)." Så både whole og adjusted counts er mere retfærdige. Især mener Cronin & Overfelt at tallene også bør relateres til den tid vedkommende har været produktiv, hvilket i praxis vil sige hvor længe vedkommende har siddet i en fast forskerstilling (jo flere år man har haft, jo relativt mindre tæller citationerne). Dette kalder de "normalized counts". I parentes bemærket har man statistisk set større chance for at opnå citationer hvis man publicerer sammen med andre end hvis man er eneforfatter.

Hvis citationsanalyser skal anvendes til at vurdere enkeltforskere eller -institutter er det klart nødvendigt at søge på og tælle alle medforfattere med, og det kan kun gøres ved at man udgår fra en komplet bibliografi over vedkommendes produktion. Et langt større og besværligere arbejde end den almindelige citationssøgning på kun førsteforfatteren.

På Institute for Scientific Information som udarbejder citationsindexerne er man naturligvis fuldt ud bevidst om problemet, og internt har de en database "science indicators files" som rummer alle de citerede forfattere. Denne database anvender de når de selv udarbejder citationsstudier. Garfield nævnte i 1990 at de forhåbentligt vil kunne tilbyde disse data i deres fremtidige cd-rom udgaver af citationsindexerne (men det har vi nu ikke set noget til i skrivende stund, februar 1995).

Hvad skal man gøre som (med)forfatter

I de tilfælde hvor forfatterne alle har bidraget lige-
ligt med deres del af arbejdet kan man trække lod,
som nævnt ovenfor. Det er også sket at forfatter-
teams som skriver flere forskellige værker i sam-
arbejde skiftes til at stå først på titelbladet. Det
forekommer tydeligvis systematisk i nogle forsker-
teams som publicerer flere forskellige artikler i
forbindelse med et fælles forskningsprojekt. Der
findes undersøgelser der har dokumenteret disse
forskellige forekomster, men i det store og hele ved
man ikke hvordan det forholder sig i det enkelte til-
fælde. UVVU anbefaler flere gange i sin beretning
at forskere omhyggeligt planlægger og aftaler alle
betingelser for deltagelse i et fælles projekt, herun-
der aftaler betingelserne for medforfatterskab.

Hvis man blot sætter navnene i alfabetisk orden vil
vi som har et efternavn der begynder med et af de
første bogstaver i alfabetet have meget større chan-
ce for at blive førsteforfatter. (Hvis der er nogen
som ikke tror på dette kan jeg henvise dem til viden-
skabelige undersøgelser som dokumenterer det! -
bl.a. Rudd, 1977). Det er værd at tænke på for de
forskere som agter at indgå ægteskab, nu kan jo bå-
de mænd og kvinder vælge ægtefællens navn. Jeg
kender ikke noget tilfælde fra virkeligheden hvor
dette er sket, men der findes en roman hvor en af
personerne - en videnskabskvinde - skifter navn fra
Yardley til Ardley for at kunne regne med at blive
førsteforfatter (Cantor's dilemma af Carl Djerassi;
New York, Doubleday, 1989). Djerassi har berettet
at dette bygger på et virkeligt tilfælde.

At problemet med sam- eller multiforfattere er mere
indviklet end som så vidner Harsanyi (1993) om;
det er en forskningsoversigt på ikke mindre end 112
numre. Så den der vil vide mere om disse problemer
har her noget at gå videre med. Sampson forudser
at antallet af forfattere [i naturvidenskabelige artik-
ler] vil voxe så meget at de individuelle forfatter-
navne må forsvinde til fordel for navnene på deres

institutter eller forskerteams (Sampson, 1995,
s.226).

I langt de fleste af de mange, mange situationer
hvor forfattere udgiver en publikation sammen, fin-
der de naturligvis ud af forfatterrækkefølgen uden
problemer. Men det at der er tilfælde hvor der er
strid om hvem der skal være førsteforfatter, er be-
kræftelse på at synliggørelsen og anerkendelsen fra
forskerkollegaerne er en vigtig belønning for for-
skerarbejdet.

Litteratur

Cronin, Blaise & Kara Overfeldt: Citation-based
auditing of academic performance. - In: *Journal of
the American Society for Information Science*,
vol.45, 1994, s.61-72.

Djerassi, Carl: *Cantor's dilemma*. [roman]. Lon-
don, 1990. 230 s. First published New York 1989.

Enckell, Pehr H.: in: *Nordecoll* 34 dec.1986 (her
efter *Det vitenskapelige tidsskrift*, Kbh. 1994
s.131-35).

Fine, Mark A. & Lawrence A. Kurdek: Reflections
on determining authorship credit and authorship or-
der on faculty-student collaborations. - in: *Ameri-
can psychologist*, vol.48, nov.1993, s.1141-47.

Garfield, Eugene: Journal editors awaken to the im-
pact of citation errors. - In: *Current contents*,
8.10.1990, s.5-13.

Harsanyi, M.A.: Multiple authors, multiple pro-
blems. Bibliometrics and the study of scholarly
collaboration - a literature-review. - In: *Library and
information science research*, 1993, vol.15, nr.4,
s.325-54.

Klassen, Albert D., Colin J. Williams, Eugene E.
Levitt: *Sex and morality in the U.S.* Wesleyan
Univ. Press, 1989.

Piternick, Anne B.: Author! author! - in: *Scholarly publishing* vol.23, jan. 1992, s.77-93.

Price, Derek J. Della Solla: *Little science, big science*. New York, 1963.

Price & Beaver: Collaboration in an invisible college. -in : *American psychologist*, vol.21, 1966, s.1011-18.

Rudd, Ernest: The effect of alphabetical order of author listing on the careers of scientists. - in: *Social studies of science*, vol. 7, 1977, s.268-69.

Har fundet at blandt 1500 kemikere var 57% første-forfattere af dem hvis efternavn begyndte med A-F; 30% (G-M) og 13% (N-Z).

Sampson, Zora J.: Authorship counts : forty years of *The Physical review* and *Physical review letters*. - In: *Scientometrics* vol.32, 1995, s.219-26.

Udvalget Vedrørende Videnskabelig Uredelighed: *Beretning 1993*. (Udgivet af) Forskningsrådene. Kbh., 1994).

Zuckerman, Harriet A.: Patterns of name ordering among authors of scientific papers : a study of social symbolism and its ambiguity. - in: *The American journal of sociology*, vol.74, 1968, s.276-91.